

ANDRZEJ F. DZIUBA
[HTTPS://ORCID.ORG/0000-0002-3845-5364](https://orcid.org/0000-0002-3845-5364)

Rocznik Teologiczny
LXI – z. 4/2019
s. 837-843
DOI: 10.36124/rt.2019.37

Stella-Sawicki, Marek A. 2018. *A Contextual Chronology of The Sovereign Military Hospitaller Order of St John of Jerusalem of Rhodos and of Malta. Defence of the Faith and humble Service of the Poor and the Sick 1099-2018 A.D. Without a final chapter.* Londinium: MSS Consulting London, ss. 500.

Chrześcijaństwo na przestrzeni wieków ciągle na nowo odczytywało i nadal odczytuje ewangeliczne orędzie Jezusa Chrystusa, to ostateczne objawienie Boga Stwórcy i Odkupiciela. Przecież jest ono nieustannie niewyczerpanym źródłem inspiracji i zarazem nowości wiary oraz niesionego świadectwa. Po prostu chrześcijaństwo jest znaczone dynamizmem i wiarą.

W tym nurcie wyrosła ciekawa duchowość zakonów rycerskich. Także jest ona bogata w swych przejawach, formach i regulacjach prawa kościelnego. Łączenie duchowości zakonnej i rycerskiej znalazło szczególne wyrażenie m.in. w Suwerennym Rycerskim Zakonie Szpitalników Świętego Jana Jerozolimskiego zwanego Rodyjskim i Maltańskim. Oczywiście, na przestrzeni wieków, i w nim dochodzi do przemian, przewartościowań czy odkrywania nowych inspiracji. Jednak ostatecznie zachowana została podstawowa wierność ideałom początków „tuitio fidei et obsequium pauperum”.

Autor prezentowanego studium jest kawalerem Zakonu maltańskiego, aktualnie w kategorii honoru i dewocji (2018). Jest także profesorem

na UCL oraz Uniwersytecie w Buckingham. W Zakonie jest m.in. prezesem *The Association of the Polish Knights of Malta* (UK) oraz prezesem *The Polish Heritage Society* (UK). Jest oficerem Krzyża *pro Merito Melitensi* (2011) oraz oficerem Krzyża *Polonia Restituta* (2010).

Książkę otwiera bogaty blok wielu wstępnych informacji. Najpierw zamieszczono wprowadzenie kard. Vincent Nichols, arcybiskupa Westminster (s. 4-5) oraz podziękowania i noty redakcyjne (s. 6). Z kolei szeroki spis treści (s. 7-11) i słowo wstępne kard. Kazimierza Nycz, arcybiskupa Warszawy (s. 15-16) oraz starożytną modlitwę maltańską (s. 17) i tekst przysięgi maltańskiej (s. 18).

Interesująca jest interpretacja znaku Krzyża maltańskiego (s. 18-19), podanie struktury poprzez wskazanie na trzy klasy członków Zakonu (s. 20) oraz podstawowe daty powszechnego kalendarza zakonnego (s. 21-33). Ciekawe jest pokazanie struktur zarządzania Zakonem maltańskim (s. 35-37). Te uwagi wstępne zamyka informacja o duchowości, obronie wiary i pokornej służbie biednym, w duchu wspomnianego „tuitio fidei et obsequium pauperum” (s. 38).

Po tych elementach wstępnych zasadniczy korpus książki podzielony został na osiem rozdziałów, które niestety nie posiadają tytułów, a te z kolei na bardziej szczegółowe paragrafy. Trzy bloki, po pierwszym rozdziale, zbierające pozostałe rozdziały noszą jeszcze dodatkowe tytuły.

Pierwszy rozdział jest praktycznie tylko zestawieniem wielkich mistrzów i zwierzchników Zakonu św. Jana w latach 1080-2018 (s. 41-44). Natomiast blok z czterech kolejnych rozdziałów opatrzono tytułem: „Przeciw odplywowi” (s. 49-252).

W kolejności drugiego rozdziału (s. 49-102) najpierw ukazano „Dawne lata w Jerozolimie i Ziemi Świętej (B.C.-A.C.)” (s. 49-67). Natomiast kolejny: „Inwazja Saladyna w 1187 roku i utrata Jerozolimy” (s. 68-75). Przybliżono także oblężenie Akki 1189-1191 (s. 76) i kilka oblężeń oraz upadek Akki 1291 (s. 77-102).

W pierwszym paragrafie trzeciego rozdziału (s. 103-148) ukazano „Lata na Rodos” (s. 103-131). Kolejny punkt tego rozdziału koncentruje

się na wręcz symbolicznym temacie: „Oblężenie Rodos 1480” (s. 131-143). Ukazano także: „Oblężenie i upadek Rodos 1522-1523” (s. 144-148).

Czwarty rozdział studium M. Stella-Sawicki ukazuje najpierw: „Lata na Malcie” (s. 149-158). Szczególną uwagę poświęcono tematowi: „Wielkie oblężenie Malty 1565” (s. 159-187). Ciekawe są uwagi wokół tematu: „Bitwa morska pod Lepanto 1571” (s. 188-220). W rozdziale tym wskazano jeszcze także temat: „Bitwa pod Wiedniem 1683” (s. 221-247). Rozdział ten zamyka dramatyczna konstatacja: „Kapitulacja von Hompesch i opuszczenie Malty” (s. 248-252).

„Lata po opuszczeniu Malty” to następny blok książki, zawierający dwa kolejne rozdziały, tj. piąty i szósty (s. 253-274). Najpierw „Lata w Messynie, Katanii i Ferrarze”, a więc czas poszukiwani i tułaczki (s. 253-258). Natomiast rozdział szósty podejmuje temat: „Lata w Rzymie – Współczesny Zakon” (s. 259-274).

Ostatni blok książki M. Stella-Sawickiego opatrzono tytułem: „Reszta moich spraw – krótka historia S.M.O.M. w Polsce i Wielkiej Brytanii” (s. 275-323). W kolejności to rozdział siódmy zatytułowane: „Zakon św. Jana na terytorium Polski od XII wieku – wczesna historia, komandorie w Poznaniu, Zagość, na Śląsku, przeorat wspólnoty Polsko-Litewskiej, Związek Polski, Praca Związku Maltańskiego w czasie II wojny światowej” (s. 275-312) i rozdział ósmy z kilkoma szczegółowymi kwestiami (s. 313-323). Ukazano tutaj w kolejności: „Przeorat Angielski przed i od czasów Reformacji” (s. 313-317); „Przeorzy Zakonu św. Jana w Anglii” (s. 317-320); „Brytyjski Związek S.M.O.M.” (s. 320-321); „Zakon św. Jana w Szkocji – Lista Mistrzów i przełożonych Zakonu Szpitalników w Szkocji” (s. 320-323).

Ważna część studium prof. M. Stella-Sawicki stanowi piętnaście zróżnicowanych aneksów (s. 324-461). Warto choćby schematycznie podać ich tytuły: 1. „Bulla papieża Paschalis II «Pio postulatio voluntatis» z 1113 roku” (s. 324-327); 2. „Mapy szkice kartograficzne związane z historia Zakonu św. Jana” (s. 328-360). To m.in., mapy Jerozolimy,

Ziemi Świętej, tzw. języków. Aneks trzeci prezentuje: „Ruiny starożytnego chrześcijańskiego szpitala odkrytego w Jerozolimie 13 sierpnia 2013 roku” (s. 361-364).

Kolejne aneksy opatrzone następującymi tytułami: 4. Raport UNESCO na temat Arsenалу w La Valletta z 1969 r i Pałacu Arsenалу Muzeum w 2017 r. (s. 365-382); 5. Zdobycie okrętu flagowego w Trypolisie w 1709 r. (s. 383-386); 6. Najnowsze odkrycia odnoszące się do Caravaggio w 1608 r. (s. 387-388); 7. Dwa dzieła o Zakonie szpitalników na Rodos wydane przez wicekanclerza zawierający interesujący epizod o cesarzu Ottomanie (s. 389-392).

Dalsze aneksy zamierają: 8. Wielkanocny list maronickiego arcybiskupa Damaszku, Syria z 2017 r. (s. 393-394); 9. Konkatedra św. Jana w La Valletta na Malcie (s. 395-412); 10. Maltańscy kawalerowie do domu i historyczne spojrzenie na Maltę (s. 413-422); 11. Polski Związek dziś (s. 423-442); 12. Związek Amerykański (USA) (s. 443-450); 13. Perspektywy francuskiej historii (s. 451-456); 14. Struktura S.M.O.M. (s. 457-15); 15. Międzynarodowi maltańczycy (s. 459-460).

Z kolei zamieszczono bibliografię i wykaz źródeł historycznych (s. 461-470). Dodano indeks nazwisk (s. 471-494) oraz „Post Scriptum” (s. 495-500). Na trzeciej stronie okładki podano krótką notę o autorze.

W prezentowanej książce Zakon maltański ubogacił się o jeszcze jedną próbę nakreślenia jego ponad dziewięćset letniej historii. Studium to jest, jak podkreśla tytuł, namysłem w kluczu historii kontekstualnej. To ważny klucz metodologiczny i formalny. Zatem to nie tylko historia Zakonu, wręcz historiografia, lecz także, a niekiedy wręcz z naciskiem ukazanie jej w kontekście innych, szczególnie ważnych wydarzeń historycznych, tak heroicznym jak i dramatycznym (s. 5). Pozwala to niejednokrotnie na głębsze i bardziej poprawne rozeznanie stawianych kwestii czy wydarzeń.

Interesującym dodatkiem do studium angielskiego autora jest piętnaście wspomnianych już aneksów. Zbierają one syntetycznie wiele interesujących informacji, dotyczących szczegółowych kwestii z dziejów

Zakonu oraz teraźniejszości i planów na przyszłość. Niestety obraz Związku Polskich Kawalerów Maltańskich w znacznym stopniu został zawężony tylko do obecności Konfraterni Północno-Europejskiej w Londynie, a praktycznie na Wyspach Brytyjskich.

Cennym i ciekawym elementem książki jest bogaty materiał ilustracyjny, tak odnoszące się do historii jak i teraźniejszości Zakonu. Wielokrotnie to także interesujące dopowiedzenia do głównej narracji, a zwłaszcza ciekawe są zamieszczone opisy ikonograficzne czy ich interpretacje. Przecież to zazwyczaj utrwalone wydarzenia z udziałem określonych postaci. Wydaje się także, że zbyt skromne są podane informacje biograficzne o bł. Gerardzie, założycielu Zakonu (s. 24, 57).

Ważnym elementem książki jest kreślenie szerokiego kontekstu zjawisk, osób czy wydarzeń maltańskich. Także tych, które wpisują się w jego heroiczne i dramatyczne historie. Książka Marka A. Stella-Sawickiego to nie tylko dzieło o charakterze informacyjnym ale także edukacyjnym oraz formacyjnym, zwłaszcza wobec członków Zakonu. To zdaniem kard. Vincent Nichols „pomnikowy i wartościowy tom” (s. 5). Staje się ono także ważnym narzędziem i inspiracją ku pogłębieniu wiedzy o dziejach Zakonu maltańskiego oraz jego współczesnej dynamice i szerokiej działalności, w bardzo wielu płaszczyznach pomocy bliźniego, zwłaszcza wobec „Panów chorych”.

W kalendarzu liturgicznych Zakonu (s. 21-33) autor pomija niektórych świętych i błogosławionych umieszczonych w *Proprium Missarum una cum lectionario Ordinis Sancti Ioannis Hierosolymitani. Editio Typica. Romae apud Magnum Magisterium Ordinis* 2005 (s. 9-10). Należy także pamiętać o dalszych członkach Zakonu kanonizowanych np. św. Paweł VI i św. Jana XXIII czy beatyfikowanych np. bł. Karol I Habsburg i kard. Klemens August graf von Galen, a których jeszcze nie uwzględni wspomniany Mszał.

Oczywiście bogactwo bibliograficzne odnoszące się do dziejów Zakonu maltańskiego jest wręcz trudne do objęcia. Dlatego zawsze istnieje konieczność selekcji i doboru. Jednak szkoda, że zabrakło wskazania

m.in. Fabrizio Turriziani Colonna „Sovranita e indipendenza nel Sovrano Militare Ordine di Malta” (Citta del Vaticano 2002), Alain Demurger „Les Hospitaliers. De Jerusalem a Rhodes 1050-1317” (Paris 2015), Alain Blondy „L’Ordre de Malte au XVIIIe siècle. Des dernieres splendeurs a la ruine” (Paris 2002), Piero Valentini „L’Ordine di Malta. Storia, giurisprudenza e relazioni internazionali” (Roma 2016) i Bertrand Galimard Flavigny „Histoire de l’ordre de Malte” (Perrin 2006). To ostatnie opracowanie ma już edycje w języku polskim: „Joannici. Historia Zakonu Maltańskiego” (Kraków 2017). Wydaje się, że autor winien także liczniej przywołać i wyeksponować prace w języku polskim, choćby dla ich tylko formalnego wskazania, aby zaistniały w światowej literaturze maltańskiej. Oczywiście bariera językowa jest tutaj podstawową przeszkodą dla przenikania polskich osiągnięć naukowo-badawczych odnoszących się do Zakonu maltańskiego.

Należy wyrazić nadzieję, że te bogate dzieje Zakonu maltańskiego – w obrazie Dr. M. A. Stella-Sawickiego – staną się nie tylko interesującą zadumą nad ponad dziewięćset letnią przeszłością. Ale jakby z drugiej strony winny także stać się twórczą inspiracją w teraźniejszości oraz ku przyszłości, oczywiście zawsze w duchu zakonnego zawołania: „Tuitio fidei et obsequium pauperum”. Wierność tym ideałom jest najpełniejszą gwarancją tożsamości dla Zakonu maltańskiego.

Prezentowane studia są specyficznym obrazem dziejów Zakonu maltańskiego. Są to czasem dość luźno rzucane szczegółowe kwestie, ale ostatecznie tworzą one pewną zwartą całość, klarowną mozaikę, która przemawia bogactwem historii. Bowiem często m.in. poprzez interesujące szczegóły dzieje te jawią się jeszcze bardziej fascynujące i jakby bardziej pełnie oraz autentyczne. To ciągle potęguje dynamikę referowanych akcji, choć już wielokrotnie zamkniętych w czasie.

Tak znakomite przygotowanie predysponuje autora do opracowania oddzielnej publikacji na temat polskich kawalerów maltańskich na Wyspach Brytyjskim. Zarówno tych, którzy należeli i należą do Związku Polskich Kawalerów Maltańskich, jak i tych którzy związani byli

z Przeoratem Anglii czy w innych maltańskich struktura zakonnych. Byłoby to znaczącym wkładem w obchody 100 ZPKM w 2020 roku. Zresztą w czasach komunizmu polska wspólnota maltańska przetrwała i ma swoją ciągłość właśnie dzięki kawalerom, damom i kapelanom żyjącym poza granicami, m.in. w Wielkiej Brytanii.

CHRZEŚCIJAŃSKA AKADEMIA TEOLOGICZNA
w WARSZAWIE

Rok LXI

Zeszyt 4

ROCZNIK TEOLOGICZNY

WARSZAWA 2019

REDAGUJE KOLEGIUM

dr hab. Jakub Sławik, prof. ChAT – redaktor naczelny

dr hab. Jerzy Ostapczuk, prof. ChAT – zastępca redaktora naczelnego

prof. dr hab. Tadeusz J. Zieliński

dr hab. Borys Przedpełski, prof. ChAT

dr hab. Jerzy Sojka, prof. ChAT – sekretarz redakcji

MIĘDZYNARODOWA RADA NAUKOWA

JE metropolita prof. dr hab. Sawa (Michał Hrycuniak), ChAT

bp prof. dr hab. Wiktor Wysoczański, ChAT

abp prof. dr hab. Jerzy Pańkowski, ChAT

prof. dr hab. Atanolij Aleksiejew, Państwowy Uniwersytet w Petersburgu

prof. dr Marcello Garzaniti, Uniwersytet we Florencji

prof. dr hab. Michael Meyer-Blanck, Uniwersytet w Bonn

prof. dr hab. Antoni Mironowicz, Uniwersytet w Białymstoku

prof. dr hab. Wiesław Przyczyna, Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

prof. dr hab. Eugeniusz Sakowicz, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego
w Warszawie

prof. dr hab. Tadeusz Stegner, Uniwersytet Gdański

prof. dr Urs von Arx, Uniwersytet w Bernie

prof. dr hab. Piotr Wilczek, Uniwersytet Warszawski

Skład komputerowy – Jerzy Sojka

W związku z wprowadzaniem równoległej publikacji czasopisma w wersji papierowej i elektronicznej Redakcja „Rocznika Teologicznego” informuje, iż wersją pierwotną jest wersja papierowa.

BWHEBB, BWHEBL, BWTRANSH [Hebrew]; BWGRKL, BWGRKN, and BWGRKI [Greek]

PostScript® Type 1 and TrueType fonts Copyright ©1994-2013 BibleWorks, LLC.

All rights reserved. These Biblical Greek and Hebrew fonts are used with permission and are from BibleWorks (www.bibleworks.com)

ISSN 0239-2550

Wydano nakładem

Wydawnictwa Naukowe ChAT

ul. Broniewskiego 48, 01-771 Warszawa, tel. +48 22 635-68-55

Nakład: 100 egz., objętość ark. wyd.: 12,6

Druk: druk-24h.com.pl

ul. Zwycięstwa 10,

15-703 Białystok

SPIS TREŚCI

ARTYKUŁY

- KALINA WOJCIECHOWSKA, *Rekontekstualizacja i reinterpretacja Psalmu 18[17], 5a i Ps 16[15], 8-11 w kazaniu Piotra w Dz 2, 22-33*..... 587
- JERZY OSTARCZUK, *Кириллическое рукописное Евангелие-апракос конца (втор. пол.?) XII в.: Национальная библиотека св. Кирилла и Мефодия в Софии № 25, Одесский Археологический музей № 59625 и Библиотека Российской академии наук в Санкт-Петербурге № 4.5.22. Проблема типологической классификации*..... 611
- СЕРГЕЙ ШУМИЛО, *Участие в антиуниинном сопротивлении в Украине игумена Афонского Пантелеимонова монастыря архимандрита Матфея и его связи с Иоанном Вишенским и Киприаном Острожаниным*..... 631
- ANDRZEJ BACZYŃSKI, *Trynitarny wymiar tajemnicy Kościoła* 651
- ARTUR ALEKSIEJUK, *Naukowo-badawcza eksploracja ludzkich zarodków w dyskursie bioetyczno-teologicznym wybranych Kościołów ewangelicko-reformowanych*..... 675
- JAKUB KOSTIUCZUK, *Dlaczego prawosławni świętowali Wielkanoc tydzień później?* 723
- ZBIGNIEW KAŻMIERCZAK, *Niepewność poznawcza jako element liberalnego kwakryzmu* 743
- RENATA NOWAKOWSKA-SIUTA, *Autopercepcje przyszłych nauczycieli w konfrontacji z funkcjami i zadaniami współczesnego uniwersytetu* 763
- TADEUSZ J. ZIELIŃSKI, *Nauczanie religii a kwestia neutralności światopoglądowej i świeckości szkoły w Polsce* 785

MATERIAŁY

- BOGUSŁAW MILERSKI, *Kazanie inauguracyjne (J 1, 1-5)* 811
- JOANNA TOKARSKA-BAKIR, *Odwaga* 817
- TADEUSZ J. ZIELIŃSKI, *Dwa międzywojenne projekty ustaw o uznawaniu związków religijnych w Polsce* 825

RECENZJE

- Orłowski, Mariusz. 2018. *Puławscy zielonoświątkowcy. Kościół Chrześcijań-
jan Wiary Ewangelicznej w Puławach w latach 1991-1995*. Warszawa:
Wydawnictwo Naukowe Semper, ss. 115 (JAN MIRONCZUK)..... 833
- Stella-Sawicki, Marek A. 2018. *A Contextual Chronology of The Sovereign
Military Hospitaller Order of St John of Jerusalem of Rhodos and of
Malta. Defence of the Faith and humble Service of the Poor and the Sick
1099-2018 A.D. Without a final chapter*. Londinium: MSS Consulting
London, ss. 500 (ANDRZEJ F. DZIUBA)..... 837

KRONIKA

- IV Studencko-Doktorancka Konferencja Naukowa Teologów (7-8 czerwca
2019)* (ARTUR JEMIELITA)..... 845
- Inauguracja roku akademickiego 2019/2020 (3 października 2019)*
(JERZY BETLEJKO)..... 849
- Konferencja Rzecznika Praw Obywatelskich i Chrześcijańskiej Akademii
Teologicznej w Warszawie pt. „(Nie)zapomniane cmentarze” (23 paź-
dziernika 2019)* (TADEUSZ J. ZIELIŃSKI)..... 853
- Konferencja naukowa: „Ulryk Zwingli. 500 lat Reformacji w Zurychu”
(6 listopada 2019)* (RAFAŁ MARCIN LESZCZYŃSKI, AGNIESZKA TERESA
TYS)..... 857
- Wykaz autorów 860
- Recenzenci „Rocznika Teologicznego” w roku 2019 861

Contents

ARTICLES

- KALINA WOJCIECHOWSKA, *Recontextualization and Reinterpretation of Psalm 18 [17]:5a and Psalm 16 [15]:8-11 in Peter's First Speech (Acts 2:22-33)*..... 587
- JERZY OSTAPCZUK, *Cyrillic Lectionary Gospel Manuscript from the end (2nd half?) of 12th century: Cyril and Methodius National Library of Bulgaria No 25, Odessa Archaeological Museum No 59625 and Library of Russian Academy of Science in Saint-Petersburg No 4.5.22. Typological Classification*..... 611
- SERGEJ ŠUMILO, *Participation in the Anti-Union Resistance in Ukraine of the Abbot of the Athos Panteleimon Monastery Archimandrite Matthew and the Aphonites John Vishensky and Kiprian Ostrozhnin*..... 631
- ANDRZEJ BACZYŃSKI, *The Trinitarian Dimension of the Mystery of the Church*..... 651
- ARTUR ALEKSIEJUK, *Scientific Exploration into Human Embryos in the Bio-ethical Discourse of Selected Evangelical Reformed Churches* 675
- JAKUB KOSTIUCZUK, *Why did Orthodox believers celebrate Easter a week later?* 723
- ZBIGNIEW KAŻMIERCZAK, *Cognitive Incertitude as an Element of Liberal Quakerism* 743
- RENATA NOWAKOWSKA-SIUTA, *Agency and communion. Future teachers' self-perceptions in confrontation with functions and tasks of contemporary University* 763
- TADEUSZ J. ZIELIŃSKI, *Teaching of religion and the issue of worldview neutrality and secular character of schools in Poland*..... 785

MATERIALS

- BOGUSŁAW MILERSKI, *Inaugural sermon (Joh. 1:1-5)*..... 811
- JOANNA TOKARSKA-BAKIR, *Courage*..... 817
- TADEUSZ J. ZIELIŃSKI, *Two interwar bills on the recognition of religious associations in Poland* 825

REVIEWS

- Orłowski, Mariusz. 2018. *Puławscy zielonoświątkowcy. Kościół Chrześcijań Wiały Ewangelicznej w Puławach w latach 1991-1995*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Semper, pp. 115 (JAN MIRONCZUK) 833
- Stella-Sawicki, Marek A. 2018. *A Contextual Chronology of The Sovereign Military Hospitaller Order of St John of Jerusalem of Rhodos and of Malta. Defence of the Faith and humble Service of the Poor and the Sick 1099-2018 A.D. Without a final chapter*. Londinium: MSS Consulting London, pp. 500 (ANDRZEJ F. DZIUBA)..... 837

CHRONICLE

- IV Student-Doctoral Scientific Theological Conference (7-8 June 2019)*
(ARTUR JEMIELITA) 845
- Inauguration of the academic year 2019/2020 (3 October 2019)*
(JERZY BETLEJKO) 849
- The conference of the Ombudsman and the Christian Theological Academy in Warsaw entitled: "(Un)forgotten cemeteries" (23 October 2019)*
(TADEUSZ J. ZIELIŃSKI) 853
- Scientific conference: "Ulrich Zwingli. 500 years of the Reformation in Zurich" (6 November 2019)* (RAFAŁ MARCIN LESZCZYŃSKI, AGNIESZKA TERESA TYS) 857
- List of authors 860
- List of reviewers of "Theological Yearbook" in 2019 861

Wykaz autorów

Kalina Wojciechowska, k.wojciechowska@chat.edu.pl, Chrześcijańska Akademia Teologiczna w Warszawie, ul. Broniewskiego 48, 01-771 Warszawa

Jerzy Ostapczuk, jostap@wp.pl, Chrześcijańska Akademia Teologiczna w Warszawie, ul. Broniewskiego 48, 01-771 Warszawa.

Sergej Šumilo, sergshumilo@gmail.com, 126 Velyka Vasyl-kivska St., office 1, Kyiv, Ukraine, 03150

Andrzej Baczyński, xbaczynski@op.pl, Chrześcijańska Akademia Teologiczna w Warszawie, ul. Broniewskiego 48, 01-771 Warszawa

Artur Aleksiejuk, a.aleksiejuk@chat.edu.pl, Chrześcijańska Akademia Teologiczna w Warszawie, ul. Broniewskiego 48, 01-771 Warszawa

Jakub Kostiuczuk, abpjakub@orthodox.bialystok.pl, Chrześcijańska Akademia Teologiczna w Warszawie, ul. Broniewskiego 48, 01-771 Warszawa

Zbigniew Kaźmierczak, zkazmierczak@gmail.com, Uniwersytet w Białymstoku, Instytut Filozofii, Pl. NZS 1, 15-420 Białystok

Renata Nowakowska-Siuta, r.nowakowska@chat.edu.pl, Chrześcijańska Akademia Teologiczna w Warszawie, ul. Broniewskiego 48, 01-771 Warszawa

Tadeusz J. Zieliński, tjz@onet.eu, Chrześcijańska Akademia Teologiczna w Warszawie, ul. Broniewskiego 48, 01-771 Warszawa

Joanna Tokarska-Bakir, joanna.tokarska-bakir@ispan.waw.pl, Instytut Sławytyki PAN, ul. Bartoszewicza 1b m. 17, 00-337 Warszawa